

HOGE VERTEGENWOORDIGER
VAN DE UNIE VOOR
BUITENLANDSE ZAKEN
EN VEILIGHEIDSBELEID

Brussel, 6.12.2023
JOIN(2023) 51 final

**GEZAMENLIJKE MEDEDELING AAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE
RAAD**

Geen plaats voor haat: een verenigd Europa tegen haat

De waarden waarop de Unie berust, zijn eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren.

Deze waarden hebben de lidstaten gemeen in een samenleving die gekenmerkt wordt door pluralisme, non-discriminatie, verdraagzaamheid, rechtvaardigheid, solidariteit en gelijkheid van vrouwen en mannen.

Artikel 2 van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

1. INTENSIEVERE BESTRIJDING VAN HAAT

De in de EU-verdragen vastgelegde waarden zijn theoretisch noch facultatief: het zijn de essentiële voorwaarden waarop onze democratische en pluralistische samenlevingen zijn gegroundvest. Zij moeten gelden voor iedereen in de EU. Elk individu, elke gemeenschap en elk geloof verdient evenveel respect. De samenhang van onze samenleving wordt ondermijnd wanneer de druk op bepaalde groepen toeneemt.

In de afgelopen weken hebben we in Europa taferelen gezien waarvan we hadden gehoopt dat ze nooit meer zouden gebeuren. Gewelddadige criminele aanvallen op de Joodse gemeenschap hebben ons er op schokkende wijze aan herinnerd dat wij altijd waakzaam moeten blijven voor de heropleving van haat. Het is onaanvaardbaar dat Joodse gemeenschappen zich onveilig voelen en dat mensen bang zijn om hun dagelijkse dingen te doen, hun kinderen naar school te sturen, op de campus van een universiteit te wonen of naar het werk te gaan. Het is onaanvaardbaar dat zorgen over de veiligheid er mede voor hebben gezorgd dat de Joodse bevolking in de EU in de afgelopen jaren is afgenomen, omdat veel mensen liever uit de EU willen vertrekken. De Joodse gemeenschappen in Europa maken een wezenlijk deel uit van onze geschiedenis, onze cultuur en onze samenleving, en antisemitisme is onverenigbaar met alles waar de Europese Unie voor staat. De huidige situatie is onverenigbaar met de mensenrechten, onze waarden en onze Europese manier van leven.

Hetzelfde geldt voor alle vormen van haat. We zien een toename van haat tegen moslims, waarbij moslims worden geïntimideerd, gepest en gediscrimineerd. Alle verschillende aspecten die van Europa zo'n unieke pluriforme samenleving maken, vragen om respect¹. Dit is een essentieel onderdeel van onze diversiteit als Europeanen.

Er zijn duidelijke bewijzen dat er de laatste weken sprake is van een meer algemene toename van haat. Haat leidt tot nog meer haat: het is niet alleen een destructieve kracht voor bepaalde gemeenschappen, maar voor ons allemaal. Haat vormt een gevaar voor onze samenleving en democratie. Wij mogen niet accepteren dat mensen geen volwaardige rol kunnen spelen vanwege hun uiterlijk, hun geloofsovertuiging, wie zij liefhebben of waar zij vandaan komen. De Europese geschiedenis leert dat als we in stilte vanaf de zijlijn toekijken, haat de ruimte krijgt om te groeien. Bagatelliserende taal voedt een gevoel van straffeloosheid ten aanzien van aanvallen gericht tegen specifieke gemeenschappen of individuen. Degenen die onze

¹ Op 6 november 2023 hebben de speciale gezanten en coördinatoren voor de bestrijding van antisemitisme een [gezamenlijke verklaring](#) uitgebracht over de bestrijding van antisemitische haat. Op 29 november 2023 hebben de coördinatoren, speciale vertegenwoordigers en ambassadeurs die zich bezighouden met de bestrijding van moslimhaat en racisme [een internationale verklaring over de bestrijding van alle vormen van haat en in het bijzonder haat tegen moslims](#) uitgebracht.

democratieën willen ondermijnen, gebruiken desinformatie en buitenlandse informatiemaniplulatie en inmenging om conflicten aan te wakkeren. Hierbij wordt geprofileerd van andere sociale spanningen, zoals sociale uitsluiting en armoede, om bepaalde groepen te stigmatiseren. Vrijheid van meningsuiting is een grondrecht en een gekoesterde waarde, maar in het mensenrechtenrecht wordt erkend dat dit recht niet mag worden gebruikt om aan te zetten tot haat en geweld. En degenen die dat toch doen, mogen niet vrijuit gaan.

Bij onze geschiedenis en onze gemeenschappelijke waarden hoort de verantwoordelijkheid om de Joodse gemeenschappen in Europa te beschermen en ons solidair aan hun zijde te scharen — **en om haat, het tot zondebok maken en het verguizen van wie dan ook op grond van ras of etnische afstamming, geloof, geslacht of seksuele geaardheid te bestrijden.** Het geweld en de haat van de afgelopen weken, zowel in rechtstreekse daden als in de vorm van opruiing, is onaanvaardbaar en vereist een krachtige en vastberaden reactie.

Deze mededeling is een oproep tot actie, voor alle Europeanen, om ervoor te zorgen dat Europa een plaats is waar iedereen in gelijke mate van onze fundamentele waarden kan genieten. Onverschilligheid of onwetendheid vormt niet alleen een bedreiging voor de mensen die met discriminatie te maken hebben, maar ook voor een open en pluriforme samenleving, voor de democratie en voor de Europese manier van leven. Niets doen is geen optie. Wij moeten in verzet komen, schouder aan schouder.

Haat kan zich in veel vormen voordoen: van pesterijen, intimidatie, verbaal geweld of beledigingen, desinformatie, bedreigingen of oproepen tot geweld, tot aan echte geweldpleging. Haat komt in het hele sociale en politieke spectrum voor, dus een alomvattende reactie is noodzakelijk.

In de afgelopen jaren **heeft de Commissie samen met het Europees Parlement en de Raad gewerkt aan de ontwikkeling van een reeks rechtsinstrumenten en beleidsinitiatieven ter bevordering en bescherming van de gemeenschappelijke waarden van de EU en de grondrechten die zijn vastgelegd in onze Verdragen en in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.**

Het fundamentele EU-kader voor een krachtige **gemeenschappelijke reactie op racistische en xenofobe en haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven** is het kaderbesluit van 2008 betreffende de bestrijding van racisme en vreemdelingenhaat². Dit biedt een **strafrechtelijk kader om ervoor te zorgen dat ernstige uitingen van racisme en vreemdelingenhaat in de hele EU strafbaar worden gesteld met doeltreffende, evenredige en afschrikkende strafrechtelijke sancties.** Het verplicht de lidstaten er met name toe om haatzaaiende uitlatingen — het publiekelijk aanzetten tot geweld of haat op grond van ras, huidskleur, godsdienst, afstamming dan wel nationale of etnische afkomst³ — strafbaar te stellen en racistische motieven naar behoren in aanmerking te nemen bij de veroordeling van de plegers van misdrijven. Nationale instanties moeten gevallen van vermeende door haat ingegeven misdaden of uitlatingen, met inbegrip van het publiekelijk vergoelijken, ontkennen of verregaand bagatelliseren van de Holocaust, onderzoeken, vervolgen en berechten.

² Kaderbesluit 2008/913/JBZ van de Raad van 28 november 2008 betreffende de bestrijding van bepaalde vormen en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat door middel van het strafrecht (PB L 328 van 6.12.2008, blz. 55).

³ Artikel 1 van het kaderbesluit.

Er zijn belangrijke inspanningen geleverd om ervoor te zorgen dat het kaderbesluit volledig en correct wordt omgezet, met name door de inleiding van inbreukprocedures tegen 13 lidstaten sinds oktober 2020. Dit heeft ertoe geleid dat tien lidstaten actie hebben ondernomen. De andere lidstaten moeten nog meer doen voor de doeltreffende en volledige uitvoering van deze regels.

In december 2021 heeft de Commissie voorgesteld **de huidige in de Verdragen vastgelegde lijst van EU-misdrijven uit te breiden tot haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven**⁴ om de bestaande uiteenlopende en versnipperde strafrechtelijke benaderingen van de lidstaten aan te pakken en te zorgen voor een consistente bescherming van de slachtoffers in de hele EU. Hiervoor is een unaniem besluit van de Raad vereist, met instemming van het Europees Parlement, waarna de Commissie een wetgevingsvoorstel kan doen om het bestaande rechtskader voor de bestrijding van haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven in de hele EU te versterken. In het licht van de recente gebeurtenissen is het **absoluut noodzakelijk om dit besluit van de Raad snel vast te stellen**, teneinde onze gemeenschappelijke EU-waarden te beschermen, die worden ondermijnd door alle vormen van haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven, ongeacht de personen en groepen die daar het mikpunt van zijn.

2. BESCHERMING VAN MENSEN EN PLAATSEN

“Niemand wordt geboren met haat jegens iemand vanwege zijn huidskleur, zijn afkomst of zijn godsdienst. Mensen moeten leren haten, en als ze kunnen leren haten, kunnen ze ook leren liefhebben, want liefde bereikt het hart van de mens veel gemakkelijker dan haat.”

Nelson Mandela — President van Zuid-Afrika (1994-1999)

In de EU-strategie voor de veiligheidsunie 2020-2025⁵ wordt benadrukt dat iedereen in de EU veilig moet zijn, overeenkomstig de waarden en beginselen van de EU.

Op dit moment is er in Europa sprake van een alarmerende toename van het aantal haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven⁶. Dit betreft zowel fysieke⁷ als online⁸ aanvallen en komt bovenop de bestaande rassendiscriminatie. De praktijk wijst uit dat met name Joodse

⁴ Een inclusiever en beschermender Europa: uitbreiding van de lijst van EU-misdrijven tot haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven ([COM\(2021\) 777 final](#) van 9.12.2021). Dit initiatief is een van de toezeggingen die in 2020 in het actieplan voor Europese democratie zijn gedaan.

⁵ EU-strategie voor de veiligheidsunie ([COM\(2020\) 605 final](#) van 24.7.2020).

⁶ Uit gegevens van het door de EU gefinancierde project “European Observatory on Online Hate” blijkt dat van de acht miljoen online berichten die in de EU zijn geanalyseerd, de hatelijke toxiciteit sinds begin 2023 met 30 % is gestegen. Dit percentage is hoger voor berichten in het Frans, Russisch, Slowaaks en Spaans. <https://eoooh.eu/>

⁷ De overheidsdiensten moeten nog statistieken opstellen, maar het maatschappelijk middenveld en de media noemen talrijke voorbeelden. Maatschappelijke organisaties in Duitsland wezen op een plotselinge stijging van zowel antisemitische (bron: RIAS) als anti-islamitische (bron: CLAIM) incidenten. In krantenberichten werd melding gemaakt van een grote toename van het aantal antisemitische aanvallen in Frankrijk (bron: *Le Monde*), Oostenrijk (bron: euractiv) en Nederland (bron: jta.org).

⁸ In één studie werd in de loop van oktober een meer dan vijftigvoudige toename geregistreerd in het absolute aantal antisemitische opmerkingen onder YouTubevideo's over het Israëliësch-Palestijns conflict. In dezelfde periode is het totale aandeel van antisemitische berichten meer dan verdubbeld (bron: isdglobal.org, 31 oktober 2023). Uit vergelijkbaar onderzoek op het platform X blijkt dat het aantal berichten met anti-islamitische trefwoorden plotseling enorm steeg in het weekend van de terroristische aanvallen van Hamas, waarbij de stijging ruim vier keer hoger was dan de twee dagen ervoor (bron: isdglobal.org, 2 november 2023).

en moslimgemeenschappen worden getroffen door haatzaaiende uitlatingen en vijandigheid⁹. Veiligheidsoverwegingen, alsook de perceptie dat antisemitisme te weinig doortastend wordt aangepakt, hebben een belangrijke rol gespeeld¹⁰ bij eerdere inspanningen. Die inspanningen moeten nu worden opgevoerd.

- *Bescherming tegen fysieke bedreigingen*

De rechtshandhaving heeft een bijzondere verantwoordelijkheid om het initiatief te nemen tot maatregelen tegen de risico's van haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven voor de persoonlijke veiligheid. De EU-groep op hoog niveau voor de bestrijding van racisme, vreemdelingenhaat en andere vormen van onverdraagzaamheid¹¹ helpt de lidstaten bij het ontwikkelen van opleidingen en capaciteitsopbouw voor rechtshandhaving, het verbeteren van de registratie en verzameling van gegevens over haatmisdrijven, en het aanmoedigen van slachtoffers om aangifte te doen van haatmisdrijven. De groep werkt samen met EU-agentschappen om de opleiding van de politiediensten op het gebied van haatcriminaliteit te verbeteren en betere ondersteuning te bieden aan slachtoffers van haatmisdrijven¹². In alle gevallen is het van essentieel belang om de gemeenschappen die gevaar lopen te betrekken bij de ontwikkeling en uitvoering van veiligheidsstrategieën¹³.

Lopende acties omvatten:

- Het Agentschap van de Europese Unie voor opleiding op het gebied van rechtshandhaving (Cepol) plant gerichte evenementen en online opleidingen die meer specifiek toegespitst zijn op antisemitisme, moslimhaat en meer in het algemeen op beschermingsmaatregelen tegen racisme. Tijdens een bijeenkomst in april 2024 in Boedapest met rechtshandhavingsautoriteiten van de lidstaten zal aandacht worden besteed aan een betere coördinatie en doeltreffende uitvoering van de wetgeving inzake haatmisdrijven.
- Europol zal ook meer steun verlenen op het gebied van rechtshandhaving voor het gebruik van hulpmiddelen voor cyberonderzoek voor de identificatie van daders die online actief zijn en netwerken die betrokken zijn bij haatmisdrijven.
- De strategie voor de Europese justitiële opleiding voor de periode 2021-2024¹⁴ omvat een speciale opleiding over de toepassing van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, met inbegrip van opleiding in het kader van EU-actie tegen haat.
- Op het Europees opleidingsplatform van het Europees e-justitieportaal is opleidingsmateriaal beschikbaar over antidiscriminatie, met inbegrip van antisemitisme.

⁹ In "Being Black in the EU", een verslag dat in oktober 2023 werd gepubliceerd door het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten, wordt benadrukt dat een derde van de respondenten in de vijf jaar voorafgaand aan de enquête racistische intimidatie heeft ondervonden en dat 4 % van de respondenten te maken heeft gehad met racistisch geweld.

¹⁰ EU-strategie ter bestrijding van antisemitisme en ter bevordering van het Joodse leven (2021-2030) ([COM\(2021\) 615 final](#) van 5.10.2021).

¹¹ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/racism-and-xenophobia/combating-hate-speech-and-hate-crime_en

¹² Met name FRA en Cepol, alsook het Bureau voor Democratische Instellingen en Mensenrechten (ODIHR) van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE).

¹³ Sinds 2021 heeft de Commissie, samen met OVSE/ODIHR en het Joods Wereldcongres, zeven evenementen georganiseerd voor rechtshandhavingsautoriteiten en Joodse gemeenschappen om hun samenwerking op het gebied van veiligheid te intensiveren. Het volgende evenement staat gepland op 11 december 2023 in Italië.

¹⁴ Zorgen voor gerechtigheid in de EU — een strategie voor de Europese justitiële opleiding 2021-2024 ([COM\(2020\) 713 final](#) van 2.12.2020).

Hierop zal worden voortgebouwd voor de volgende fase van de Europese justitiële opleiding.

Deze maatregelen moeten worden ondersteund door een **netwerk van nationale contactpunten voor rechtshandhaving die gespecialiseerd zijn in strafrechtelijk onderzoek** van haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven, ter verbetering van de coördinatie met activiteiten op EU-niveau zoals in het kader van de EU-groep op hoog niveau voor de bestrijding van racisme, vreemdelingenhaat en andere vormen van onverdraagzaamheid, de grensoverschrijdende ondersteuning van onderzoek en de uitwisseling van goede praktijken en instrumenten¹⁵.

In de **EU-strategie inzake de rechten van slachtoffers voor de periode 2020-2025**¹⁶ wordt erop gewezen dat aan slachtoffers van haatmisdrijven specialistische ondersteuning en bescherming moet worden geboden. Er wordt in benadrukt dat bepaalde gemeenschappen, zoals Joden of moslims, onevenredig veel te maken krijgen met haatmisdrijven. De strategie voorziet in acties om de aangifte van misdrijven te bevorderen¹⁷, beter onderzoek naar door vooroordelen ingegeven motieven te stimuleren en slachtoffers van racistische en xenofobe misdrijven beter te ondersteunen. Dit werk wordt ondersteund door EU-financiering voor slachtoffers van haatmisdrijven en bewustmakingsinitiatieven in het kader van de programma's "Burgers, gelijkheid, rechten en waarden" (CERV) en "Justitie". In juli 2023 heeft de Commissie een voorstel voor de **herziening van de richtlijn slachtofferrechten**¹⁸ goedgekeurd. Door een snelle goedkeuring van deze herziening zouden kwetsbare slachtoffers zoals slachtoffers van haatmisdrijven beter worden beschermd, zouden de specifieke behoeften van slachtoffers van haatmisdrijven beter in kaart kunnen worden gebracht en zou worden voorzien in een uitgebreidere toepassing van specialistische ondersteunings- en beschermingsmaatregelen.

Uit een reeks gewelddadige aanvallen in heel Europa is gebleken dat **gebedshuizen en gemeenschapscentra moeten worden beschermd**. Hoewel de bescherming van burgers de verantwoordelijkheid is van de nationale autoriteiten, hebben de meeste Joodse gemeenschappen en maatschappelijke organisaties aanzienlijke financiële middelen moeten investeren in eigen veiligheidsmaatregelen. Daarom wordt in de EU-strategie ter bestrijding van antisemitisme¹⁹ prioriteit gegeven aan de ondersteuning van de lidstaten en de Joodse gemeenschappen om de bescherming van gebedshuizen te verbeteren in het kader van de inspanningen voor de bescherming van openbare ruimten. De EU heeft de bescherming van openbare ruimten als prioriteit aangemerkt en financiële middelen uit het Fonds voor interne veiligheid beschikbaar gesteld als onderdeel van haar terrorismebestrijdingsagenda voor

¹⁵ Dit voorstel wordt door het Spaanse voorzitterschap verder besproken in de Raad.

¹⁶ EU-strategie inzake de rechten van slachtoffers (2020-2025) (COM(2020) 258 final van 24.6.2020).

¹⁷ Als er vaak geen aangifte wordt gedaan, betekent dit dat het slachtofferschap blijft bestaan, dat daders ongestraft blijven en dat alle groepen die te maken krijgen met haatmisdrijven, minder veilig zijn. Uit een FRA-studie over antisemitisme bleek dat 79 % van de Joodse mensen die te maken kregen met antisemitische intimidatie, geen aangifte deden van de ernstigste incidenten. FRA-enquête "Ervaringen met en perceptie van antisemitisme — Tweede enquête over discriminatie van en haatmisdrijven tegen Joden in de EU" (2018).

¹⁸ Voorstel voor een richtlijn tot wijziging van Richtlijn 2012/29/EU tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten ([COM\(2023\) 424 final](#)).

¹⁹ EU-strategie ter bestrijding van antisemitisme en ter bevordering van het Joodse leven (2021-2030) ([COM\(2021\) 615 final](#) van 5.10.2021).

2020²⁰. Binnen de openbare ruimten die moeten worden beschermd, wordt bijzondere aandacht geschonken aan gebedshuizen.

Sinds 2020 ondersteunt het Protect-programma een reeks transnationale en interreligieuze projecten voor het uitvoeren van **kwetsbaarheidsbeoordelingen in gebedshuizen** en het verzorgen van opleidingen voor religieuze leiders en hun gemeenschappen²¹. Deze ervaring werd in aanmerking genomen bij de nieuwe financiering in 2022 om het programma uit te breiden en gebedshuizen en gemeenschappen van alle religies te beschermen, met projecten gericht op de bescherming van Joodse gebedshuizen, scholen en ontmoetingsplaatsen voor de gemeenschap, waarbij wordt samengewerkt met organisaties zoals het Veiligheids- en Crisiscentrum van het Europees Joods Congres²². De financiering wordt nu verder verhoogd met de komende oproep voor het indienen van voorstellen inzake de bescherming van openbare ruimten, waarin gebedshuizen zoals synagogen en moskeeën, religieuze scholen en ontmoetingsplaatsen voor de gemeenschap tot de hoofdprioriteiten behoren. Gezien de urgentie zal deze oproep tot het indienen van voorstellen niet volgens de oorspronkelijke planning in 2024 worden gedaan, maar al in 2023, met inbegrip van specifieke financiering voor de bestrijding van antisemitisme²³. Daarnaast verleent de Commissie steun aan de lidstaten om hun nationale optreden aan te passen, waaronder extra financiering uit het Fonds voor interne veiligheid voor het aanpakken van de onmiddellijke prioriteiten²⁴.

Op verzoek worden specifieke EU-adviesmissies voor de bescherming van de veiligheid²⁵ ingezet, waarbij gebruik wordt gemaakt van de gemeenschappelijke deskundigheid om de lidstaten te ondersteunen bij kwetsbaarheidsbeoordelingen: deze worden gebruikt voor het in kaart brengen van zowel de kwetsbare punten die bestaan in gebedshuizen en andere openbare ruimten, als wat betreft kritieke infrastructuur²⁶. In 2021 heeft de Commissie een handboek voor een betere bescherming van gebedshuizen²⁷ gepubliceerd, dat in Polen en Zweden is gebruikt tijdens evenementen voor de opleiding van opleiders op het gebied van de bescherming van gebedshuizen, toegespitst op het Joodse geloof. Dit werd in 2022 aangevuld met een Handboek beveiliging door ontwerp²⁸, dat dient als inspiratiebron voor instanties om beveiligingsaspecten op te nemen in het ontwerp van toekomstige en de renovatie van bestaande openbare ruimten. De door het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten

²⁰ Een terrorismebestrijdingsagenda voor de EU: anticiperen, voorkomen, beschermen en reageren ([COM\(2020\) 795 final](#) van 9.12.2020).

²¹ De oproep tot het indienen van voorstellen voor het Protect-programma van 2020 behelsde een bedrag van 14,5 miljoen EUR voor projecten ter bescherming van gebedshuizen, op een totaalbedrag van 22,7 miljoen EUR. In de oproep van 2022 ontvingen projecten ter bescherming van gebedshuizen 8,3 miljoen EUR van de totale begroting van 17,8 miljoen EUR. In het kader van deze oproepen werden elf projecten ter bescherming van gebedshuizen geselecteerd. Zes daarvan hebben Joodse partners en één project is volledig gericht op het verbeteren van de bescherming van Joodse gemeenschappen, [EUCARE](#). Vijf van de projecten hebben islamitische partners in hun consortium.

²² Dankzij dit project, dat dit jaar werd afgerond en waarvan de financiering 2,5 miljoen EUR bedroeg, konden 1 000 gebedshuizen in Europa worden uitgerust met noodtablets.

²³ De nieuwe oproep voor het Protect-programma wordt eind 2023 gedaan; de totale begroting bedraagt 30 miljoen EUR en omvat een verhoging van 5 miljoen EUR voor het aanpakken van de bedreigingen die voortvloeien uit de toename van het antisemitisme.

²⁴ Er is een bedrag van 3 miljoen EUR aan extra financiering uitgetrokken.

²⁵ EU-veiligheidsadviseurs zijn een initiatief in het kader van de terrorismebestrijdingsagenda.

²⁶ Het praktische handboek van de Commissie voor de bescherming van gebedshuizen is gepaard gegaan met bijeenkomsten over de bescherming van Joodse plaatsen in Polen in 2021 en in Zweden in 2022.

²⁷ [EU-Handboek voor een betere bescherming van gebedshuizen \(europa.eu\)](#).

²⁸ <https://counterterrorism.ec.europa.eu/book.php>

ontwikkelde databank over moslimhaat moet worden gebruikt om deze vorm van haat verder aan te pakken²⁹.

De Commissie zal:

- het **Protect-programma** versterken uit hoofde van het **Fonds voor interne veiligheid**, met meer financiële middelen en prioriteit voor de bescherming van met name Joodse gebedshuizen, religieuze scholen en ontmoetingsplaatsen voor de gemeenschap;
- de aangekondigde oproep tot het indienen van voorstellen **vervroegen**.

De Commissie:

- dringt er bij de Raad op aan om te besluiten **de huidige in de Verdragen vastgelegde lijst van EU-misdrijven uit te breiden tot haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven**;
- dringt er bij het Europees Parlement en de Raad op aan de herziene **richtlijn slachtofferrechten** snel goed te keuren.

De Commissie verzoekt/zal samenwerken met:

- **Cepol** om gerichte evenementen en online opleidingen te organiseren die meer specifiek toegespitst zijn op de beschermingsmaatregelen tegen racisme, antisemitisme en moslimhaat;
- **Europol** om meer steun te verlenen op het gebied van rechtshandhaving voor het gebruik van hulpmiddelen voor cyberonderzoek voor de identificatie van netwerken die betrokken zijn bij haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven.

— *Bescherming tegen online bedreigingen*

De online omgeving heeft zich ontwikkeld tot een belangrijke drijvende kracht achter onze democratieën, maar biedt ook ruimte voor illegale inhoud, voor haatzaaiende uitlatingen en voor slinkse pogingen om haat en gewelddadig extremisme te verspreiden en aan te wakkeren³⁰. Bezorgdheid over antisemitisme in het bijzonder en over haatzaaiende uitlatingen meer in het algemeen is een van de voornaamste redenen om meer actie te ondernemen.

De EU heeft een reeks wetten en initiatieven ontwikkeld om de verschillende bedreigingen aan te pakken die de digitale omgeving met zich meebrengt. **In de digitaaldienstenverordening³¹ staat de veiligheid van gebruikers centraal.** De verordening bevat nieuwe **verplichtingen voor onlineplatforms om illegale inhoud tegen te gaan**. De platforms die worden aangeduid als zeer grote onlineplatforms of zoekmachines zijn verplicht tot het beoordelen en beperken van de systeemrisico's die verbonden zijn aan de verspreiding van illegale inhoud en die een negatieve impact hebben op de grondrechten, de democratische processen, het maatschappelijk debat en verkiezingsprocessen, met inbegrip van de risico's van desinformatie en op het gebied van openbare veiligheid. Met betrekking tot de zeer grote onlineplatforms en zeer grote onlinezoekmachines beschikt de Commissie over bevoegdheden

²⁹ De databank bevat bevindingen van nationale mensenrechteninstanties met betrekking tot anti-islamitische incidenten, zoals geweld, eigendomsdelicten, het aanzetten tot geweld of haat, andere vormen van haatzaaiende uitlatingen, discriminatie, intimidatie — <https://fra.europa.eu/en/databases/anti-muslim-hatred/>

³⁰ Zie het FRA-verslag *Online content moderation* — [Current challenges in detecting hate](#).

³¹ Voorstel voor een verordening betreffende een eengemaakte markt voor digitale diensten (wet inzake digitale diensten) en tot wijziging van Richtlijn 2000/31/EG ([COM\(2020\) 825 final](#) van 15.12.2020).

om rechtstreeks toezicht uit te oefenen en te handhaven³². Op grond van de digitaledienstenverordening kan de Commissie platforms sommeren gegevens te verstrekken om aan te tonen dat zij hun eigen toezeggingen nakomen. De Commissie heeft snel contact opgenomen met de belangrijkste techbedrijven om op de risico's als gevolg van het huidige conflict te wijzen en een formeel verzoek om inlichtingen over de vereiste risicobeoordelingen en risicobeperkende maatregelen toe te zenden. Een nieuw mechanisme voor respons bij incidenten werd door de Ierse autoriteiten voor het eerst geactiveerd na de gewelddadige incidenten in Dublin op 23 november 2023³³.

Een van de maatregelen krachtens de digitaledienstenverordening om het risico van illegale inhoud te beperken, is om zich aan te sluiten bij erkende gedragscodes. Gedragscodes vormen een essentieel onderdeel van het handhavingskader van de digitaledienstenverordening ter beperking van het risico van specifieke soorten illegale inhoud. Sinds 2016 werkt de Commissie samen met belangrijke platforms op grond van de **gedragscode voor de bestrijding van illegale haatzaaiende uitlatingen op het internet**. Een van de voornaamste verbintenissen van de deelnemende platforms op grond van de gedragscode is dat zij illegale haatzaaiende uitlatingen waarvan zij in kennis zijn gesteld, in het merendeel van de gevallen binnen 24 uur beoordelen en illegale inhoud snel verwijderen. De onderhandelingen over een **nieuwe gedragscode voor de bestrijding van illegale haatzaaiende uitlatingen op het internet**, die sinds maart 2023 worden gevoerd, worden snel afgerond en de nieuwe gedragscode zal een formele gedragscode worden krachtens de digitaledienstenverordening³⁴. Een hoofddoel van de herziening van de gedragscode is om het preventieve vermogen ervan te verbeteren en de code om te vormen tot een instrument dat kan helpen anticiperen op een toenemende dreiging van haatzaaiende uitlatingen voordat inhoud viraal is gegaan.

In de digitaledienstenverordening wordt met name de rol erkend van **betrouwbare flaggers om haatzaaiende uitlatingen op het internet te identificeren en te markeren en om het mogelijk te maken daartegen op te treden**. Krachtens de gedragscode voor de bestrijding van illegale haatzaaiende uitlatingen op het internet is er reeds een uitgebreid netwerk van betrouwbare flaggers actief, en dit is een van de meest opvallende successen ervan. In de huidige context is de rol van betrouwbare flaggers bij het identificeren van illegale antisemitische en anti-islamitische haatzaaiende uitlatingen op het internet bijzonder belangrijk. De Commissie zal **meer middelen uittrekken voor de ondersteuning van het netwerk van betrouwbare flaggers**³⁵. Dit omvat een specifiek onderdeel voor de oprichting en ondersteuning van een netwerk van betrouwbare flaggers met betrekking tot antisemitische haatzaaiende uitlatingen, zoals voorzien in de EU-strategie ter bestrijding van antisemitisme. Er zal een hackathon worden georganiseerd om nieuwe innovatieve manieren te ontwikkelen voor het aanpakken van antisemitisme in de online en digitale omgeving. Krachtens de digitaledienstenverordening moeten aanbieders van onlineplatforms de door betrouwbare flaggers ingediende berichten prioritair en onmiddellijk verwerken en afhandelen.

Om doeltreffend en op basis van bewijs te kunnen reageren op haatzaaiende uitlatingen op het internet, moet inzicht worden verworven in de herkomst ervan en in de wijze waarop zij

³² De Commissie heeft onlangs een aanbeveling vastgesteld inzake de coördinatie van de respons bij incidenten die met name het gevolg zijn van de verspreiding van illegale inhoud. Hierin worden de lidstaten aangemoedigd op gecoördineerde en consistente wijze op incidenten te reageren.

³³ Door de Coimisiún na Meán (www.cnam.ie).

³⁴ Hiertoe moet de volledige governance van de digitaledienstenverordening zijn opgezet met de uiterlijk in februari 2024 op te richten Raad voor digitale diensten die bestaat uit de coördinatoren voor digitale diensten van de lidstaten en de Commissie.

³⁵ Een bedrag van 2,5 miljoen EUR extra in 2024.

worden verspreid. De Commissie zal werk maken van de financiering van studies over “ecosystemen” van online haat uit hoofde van het programma “Burgers, gelijkheid, rechten en waarden” (CERV) door prioriteit te verlenen aan de bestrijding van haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven. Zoals wordt vermeld in de EU-strategie ter bestrijding van antisemitisme, zal de Commissie ook een uitgebreide gegevensanalyse uitvoeren om een beter inzicht te krijgen in de verspreiding en groei van antisemitisme online.

Terroristische inhoud, die nauw verband houdt met de ernstigste vormen van haatzaaiende uitlatingen, is overduidelijk een van de gevaarlijkste vormen van inhoud op het internet. De verordening inzake terroristische online-inhoud³⁶ biedt een krachtig wetgevingskader voor de lidstaten om ervoor te zorgen dat terroristische inhoud binnen één uur van het internet wordt verwijderd. Aanbieders van onlineplatforms zijn verplicht te handelen zodra zij van de nationale autoriteiten een verwijderingsbevel ontvangen³⁷. De Commissie en Europol zullen meer steun verlenen aan lidstaten en aanbieders van hostingdiensten van onlineplatforms om de praktische belemmeringen weg te nemen en een krachtige en soepele toepassing van de verordening te waarborgen. Daartoe is op 24 november 2023 een workshop gehouden waaraan werd deelgenomen door nationale bevoegde autoriteiten en aanbieders van hostingdiensten. Daarnaast worden nu drie projecten uitgevoerd om kleine aanbieders van hostingdiensten te helpen aan de regels te voldoen³⁸.

Het **EU-Internetforum** is een door de Commissie geleid en vrijwillig initiatief om samen met de technologiesector en andere relevante belanghebbenden te werken aan de bestrijding van haat, extremisme en terroristische online-inhoud³⁹. Het voorziet de lidstaten en techbedrijven van richtsnoeren om het hoofd te bieden aan de uitdagingen van kwaadaardige en illegale online-inhoud, waaronder inhoud die wel schadelijk is, maar die wordt beschermd door het recht op vrijheid van meningsuiting en die dus niet kan worden aangepakt door die inhoud te verwijderen. Zo heeft het forum in 2023 een handboek over “borderline-inhoud” gepubliceerd als leidraad voor techbedrijven om dergelijke inhoud te kunnen herkennen. Met betrekking tot haatzaaiende inhoud kan het gaan om uitlatingen die opruiend zijn, tweedracht zaaien en stereotiepe denkbeelden over groepen of minderheden aanwakkeren met mogelijk radicalisering tot gevolg, maar die nog net niet aanzetten tot geweld of haat uit racistische en xenofobe motieven, wat door de lidstaten strafbaar moet worden gesteld krachtens het EU-recht. In het handboek is een reeks categorieën opgenomen, waaronder legale maar schadelijke antisemitische inhoud, borderline-inhoud in verband met de COVID-19-crisis, de aanval tegen lhbtq’ers in Bratislava en anti-lhbtq-inhoud in het algemeen. In 2024 zal, in samenwerking met de coördinator voor de bestrijding van moslimhaat van de Commissie, in de herziene versie een hoofdstuk worden toegevoegd over anti-islamitische borderline-inhoud. Het forum geeft advies over het doorzoeken van borderline-inhoud, gaat door met de bewustmaking over deze inhoud die tot radicalisering kan leiden, en blijft techbedrijven ondersteunen bij hun inspanningen op het gebied van inhoudsmoderatie.

Daarnaast heeft het EU-Internetforum na de terroristische aanslag in Christchurch (Nieuw-Zeeland) een **EU-crisisprotocol** ontwikkeld (in 2019, herzien in 2023). Het protocol is een

³⁶ Verordening (EU) 2021/784 inzake het tegengaan van de verspreiding van terroristische online-inhoud (PB L 172 van 17.5.2021, blz. 79).

³⁷ Op basis van de informatie die de Commissie ter beschikking staat, zijn er sinds begin oktober 2023 ten minste 100 bevelen tot verwijdering van terroristische online-inhoud in verband met de situatie in het Midden-Oosten uitgevaardigd.

³⁸ ALLIES, FRISCO en TATE.

³⁹ [EU-Internetforum](#).

vrijwillig mechanisme **om een snelle, collectieve en grensoverschrijdende reactie op de virale verspreiding van terroristische en gewelddadige extremistische online-inhoud te helpen coördineren bij reële incidenten.** Het EU-Internetforum en de EU-eenheid voor de melding van internetuitingen van Europol organiseren begin 2024 een theoretische simulatieoefening om de uitvoering van dit crisisprotocol te testen naast relevante verplichtingen en operationele procedures krachtens de verordening inzake terroristische online-inhoud en om rekening te houden met de gevolgen van de situatie in het Midden-Oosten voor de online omgeving.

De afgelopen jaren heeft de EU zich ingespannen om de lidstaten te helpen bij de bestrijding van radicalisering, een voedingsbodem voor terrorisme⁴⁰, maar ook voor haatzaaiende uitlatingen en haatmisdrijven. In het **netwerk voor voorlichting over radicalisering (RAN)**⁴¹ worden deskundigheid en ervaring op het gebied van de preventie en bestrijding van gewelddadig extremisme bijeengebracht. Het RAN onderzoekt momenteel op welke wijze het ecosysteem van de online informatie in Europa reageert op de recente ontwikkelingen in het Midden-Oosten. De resultaten zullen in december 2023 met de lidstaten worden besproken om hun strategische communicatie-inspanningen en werkzaamheden ter bestrijding van hatelijke commentaren op het internet te ondersteunen.

Er is vastgesteld dat algoritmische systemen van onlineplatforms worden misbruikt om illegale uitlatingen en gewelddadige extremistische en terroristische inhoud verder te verspreiden. In de EU schrijft de digitaledienstenverordening specifiek voor dat zeer grote onlineplatforms de gevolgen van **algoritmische versterking** voor hun systemen moeten beoordelen en maatregelen moeten nemen ter beperking van de mogelijke risico's van negatieve effecten op de democratische processen, het maatschappelijk debat en verkiezingsprocessen, en op het gebied van openbare veiligheid. Aangezien de verspreiding van online-inhoud niet stopt bij fysieke grenzen, is het van essentieel belang om bewustzijn te creëren bij partners en belanghebbenden buiten de EU. Er zijn werkzaamheden aan de gang op basis van de werkstroom van de Christchurch Call inzake algoritmische versterking en de Commissie organiseert op 7 december 2023 een bijeenkomst met de Christchurch Call⁴².

Tot slot wordt in de actualisering 2022 van de Europese Strategie voor een beter internet voor kinderen⁴³ en bij de handhaving van de digitaledienstenverordening bijzondere aandacht besteed aan het risico van haatzaaiende uitlatingen voor kinderen. Om misogynie haat op het internet aan te pakken, voorziet het voorstel voor een richtlijn ter bestrijding van geweld tegen vrouwen erin dat het online aanzetten tot geweld en haat op grond van geslacht of gender strafbaar wordt gesteld en dat het gemakkelijker wordt om dergelijke inhoud te verwijderen⁴⁴.

De Commissie zal:

- vóór februari 2024 met de onlineplatforms de laatste hand leggen aan een **versterkte gedragscode voor de bestrijding van illegale haatzaaiende uitlatingen op het internet;**

⁴⁰ Een terrorismebestrijdingsagenda voor de EU: anticiperen, voorkomen, beschermen en reageren ([COM\(2020\) 795 final](#) van 9.12.2020).

⁴¹ Netwerk voor voorlichting over radicalisering (RAN).

⁴² De Christchurch Call is een gemeenschap van meer dan 130 regeringen, aanbieders van onlinediensten en maatschappelijke organisaties die samen optreden om terroristische en gewelddadige extremistische online-inhoud uit te bannen.

⁴³ Een digitaal decennium voor kinderen en jongeren: de nieuwe Europese Strategie voor een beter internet voor kinderen (BIK+) (COM(2012) 196 final van 11.5.2022).

⁴⁴ Voorstel voor een richtlijn ter bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld ([COM\(2022\) 105 final](#) van 8.3.2022).

- zorgen voor de **uitbreiding van de netwerken van betrouwbare flaggers** op sociale media die zich bezighouden met iedere vorm van aansporing tot geweld en haat, om steun te verlenen aan en vooruit te lopen op de handhaving van de digitaaldienstenverordening, met inbegrip van een speciaal netwerk van betrouwbare flaggers gespecialiseerd in antisemitisme;
- het EU-Internetforum versterken om **illegale haatzaaiende uitlatingen op te sporen** en borderline-inhoud te helpen aanpakken, **onder meer door de identificatie van antisemitische en anti-islamitische inhoud**, alsook door de ondersteuning van **respons bij incidenten** door rechtshandhavingsautoriteiten en techbedrijven;
- samenwerken met de lidstaten en aanbieders van hostingdiensten om de praktische belemmeringen voor de toepassing van de **verordening inzake terroristische online-inhoud** weg te nemen;
- de strategische communicatie-inspanningen versterken met het **netwerk voor voorlichting over radicalisering**;
- de samenwerking met **de werkstroom van de Christchurch Call inzake algoritmische versterking** intensiveren met een bijeenkomst op 7 december.

3. BETROKKENHEID VAN DE SAMENLEVING IN HAAR GEHEEL

“Onverschilligheid treft meer schuld dan het geweld zelf. Het is de morele apathie van degenen die zich van anderen afwenden: het gebeurt ook nu bij racisme en andere gruwelen van de wereld.”

Liliana Segre, Italiaans senator voor het leven, overlevende van de Holocaust

- *Samenwerking via onderwijs, cultuur, media en sport*

Kennis en bewustzijn zijn essentieel voor wederzijds respect en verdraagzaamheid, en een gebrek aan bewustzijn is een van de onderliggende voorwaarden waaronder haat kan groeien. Onwetendheid biedt een vacuüm waarvan misbruik kan worden gemaakt met desinformatie, extremisme en buitenlandse informatiemanipulatie. Inzicht in de verschillende gemeenschappen en tradities zorgt voor meer weerbaarheid tegen degenen die diversiteit en verschil willen voorstellen als een gevaar voor ons sociaal netwerk.

De Commissie is een **EU-breed onderzoek gestart naar antisemitische vooroordelen** in de algemene bevolking van alle lidstaten en ook onder jongeren. De Commissie zal in samenwerking met de lidstaten ook een Europees onderzoekscentrum tot stand brengen met betrekking tot hedendaags antisemitisme, het Joodse leven en de Joodse cultuur. Daarnaast steunt Horizon Europa onderzoeksprojecten om meer inzicht te krijgen in haat, de oorzaken en gevolgen ervan en manieren om er iets tegen te doen, terwijl het instrument voor technische ondersteuning lidstaten de mogelijkheid biedt om hulp te krijgen bij de ontwikkeling en uitvoering van strategieën ter bestrijding van haat.

Algemene **bewustmakingscampagnes op EU- of nationaal niveau**, zoals de bewustmakingscampagne over het Joodse leven die is voorzien in de EU-strategie ter bestrijding van antisemitisme of de campagne “Houd je ogen open”⁴⁵ in 2023 voor de bewustmaking omtrent de rechten van slachtoffers, met inbegrip van slachtoffers van haatmisdrijven, kunnen interesse opwekken en valse beweringen ontkrachten.

⁴⁵ Houd je ogen open voor de verschillende soorten strafbare feiten tegen mensen. | De rechten van slachtoffers (europa.eu).

De krachtigste instrumenten om te zorgen voor meer bewustzijn en kennis zijn geïntegreerd in het dagelijks leven — zoals de media, onderwijs en opleiding, cultuur en sport. Dergelijke werkzaamheden moeten altijd worden verricht in nauwe samenwerking met de verschillende gemeenschappen zelf, wat betekent dat er een intensievere interculturele en interreligieuze dialoog moet plaatsvinden. Opiniemakers op deze gebieden hebben een verantwoordelijkheid ten aanzien van de samenleving als geheel en ten aanzien van de cohesie van de samenleving. Er zijn krachtige voorbeelden in de **sport**, met name het voetbal, waar sommige nationale bonden en clubs antisemitische en racistische gedragingen en incidenten reeds veroordelen. Grote sportevenementen in Europa bieden kansen om bewustzijn te creëren omtrent haat en om de Europese waarden te bevorderen, en die kansen moeten worden benut. Meer **invloedrijke personen uit de wereld van cultuur, media en sport moeten opkomen voor diversiteit**. Belangrijke momenten van publieke aandacht, zoals de Olympische Spelen, internationale kampioenschappen of culturele evenementen met een grote zichtbaarheid, moeten optimaal worden benut.

Voor de media is een belangrijke rol weggelegd om de burger te voorzien van betrouwbare informatie. Krachtens het Europees actieplan voor democratie zijn de inspanningen van de EU om de vrijheid van de media te beschermen en desinformatie te bestrijden, onlosmakelijk met elkaar verbonden. Acties ter versterking van de positie van de professionele journalistiek, evenals opleidingen voor journalisten over de naleving en ontwikkeling van medianormen, onder meer over het herkennen van alle vormen van antisemitisme, moslimhaat en breder racisme en over het blootleggen van vooroordelen en negatieve stereotypen in verslaggeving, zullen worden doorgevoerd in het kader van mediaprogramma's. Acties ter versterking van de digitale basisvaardigheden van burgers, met name mediageletterdheid en digitale geletterdheid, zijn essentieel om te zorgen voor publiek bewustzijn en kritisch denken, helpen burgers om desinformatie te herkennen en de verspreiding ervan te voorkomen, en dragen bij tot een betrouwbare digitale omgeving waar een goed pluralistisch publiek debat kan worden gevoerd.

Onderwijs moet bijdragen tot de bewustmaking van leerlingen, studenten en leerkrachten en hun bereidheid om op te treden tegen vooroordelen, extremistische commentaren, complottheorieën, negatieve stereotypen en ideologieën die aanzetten tot discriminatie en haat. Elke lidstaat is verantwoordelijk voor zijn eigen onderwijsprogramma's, maar dit is een gebied waar wederzijds leren en ervaring zeer waardevol kunnen zijn. In de Europese onderwijsruimte⁴⁶ en het actieplan voor digitaal onderwijs⁴⁷ wordt een aantal initiatieven voorgesteld om haat te bestrijden in en via onderwijs en opleiding. De Commissie zal werk maken van de nieuwe conclusies van de Raad⁴⁸ over de bijdrage van onderwijs en opleiding aan de versterking van de gemeenschappelijke Europese waarden en het democratisch burgerschap⁴⁹ door begin 2024 specifiek de aandacht te vestigen op het thema "Geen plaats voor haat". De steun voor wederzijds leren en de uitwisseling van goede praktijken moet vooral worden gericht op tegen haat gekante leermaterialen en pedagogische benaderingen, met als doel verschillende opleidingsniveaus en -typen te

⁴⁶ De Europese onderwijsruimte tegen 2025 tot stand brengen (COM (2020) 625 final van 30.9.2020).

⁴⁷ Actieplan Voor Digitaal Onderwijs 2021-2027: Onderwijs en opleiding herbronnen voor het digitale tijdperk (COM(2020) 624 final).

⁴⁸ [Conclusies van de Raad over de bijdrage van onderwijs en opleiding aan de versterking van de gemeenschappelijke Europese waarden en het democratisch burgerschap](#), 23 november 2023.

⁴⁹ In 2023 heeft de werkgroep gelijkheid en waarden in onderwijs en opleiding binnen het strategisch kader van de Europese onderwijsruimte twee discussienota's gepubliceerd, over [de bestrijding van verschillende vormen van discriminatie in en via onderwijs](#) en over [burgerschapsvorming](#).

bestrijken. Ook is het belangrijk om persoonlijke haat op school aan te pakken door pesten en geweld op school te bestrijden⁵⁰.

De programma's "Erasmus+"⁵¹ en "Europees Solidariteitskorps"⁵² bieden financieringsmogelijkheden op het gebied van onderwijs en opleiding, cultuur, jeugd en sport, onder meer om deze onderwerpen te behandelen. "Inclusie en diversiteit" is een prioriteit en beide programma's verlenen steun aan veel projecten ter bevordering van inclusie, diversiteit, interculturele dialoog, bestrijding van onverdraagzaamheid en racisme, met inbegrip van antisemitisme⁵³ en moslimhaat. Deze prioriteit zal gestimuleerd blijven worden, met name via extra inspanningen door uitvoeringsorganen in de lidstaten om uit te nodigen tot het indienen van aanvragen voor projecten tegen haat.

In 2022 heeft de Commissie een reeks **richtsnoeren voor leerkrachten en onderwijsactoren inzake het aanpakken van desinformatie en het bevorderen van digitale geletterdheid via onderwijs en opleiding**⁵⁴ gepubliceerd. De richtsnoeren helpen leerkrachten om kinderen en jongeren die met online-uitdagingen zoals haatzaaiende uitlatingen worden geconfronteerd, mondig te maken. Tijdens de herziening van het actieplan voor digitaal onderwijs in 2024 zal de Commissie kijken naar de toepassing van de richtsnoeren en onderzoeken op welke wijze op dit werk kan worden voortgebouwd binnen de onderwijs- en opleidingsgemeenschap⁵⁵.

In 2023 heeft de Commissie een project opgezet voor het aanpakken van antisemitisme via onderwijs, in samenwerking met Unesco en de OVSE, waarbij in twaalf lidstaten persoonlijke opleidingen worden georganiseerd. Dit project wordt in 2024-2025 tot alle lidstaten uitgebreid om onderwijsactoren en beleidsmakers in de EU op te leiden met betrekking tot de aanpak van hedendaags antisemitisme in de klas.

Deelname aan gezamenlijke buurtactiviteiten kan een krachtige manier zijn om nieuwe sociale banden op te bouwen en meer begrip te kweken⁵⁶. De Commissie steunt de rol van *sport* bij de bevordering van een tolerante en inclusieve samenleving en bij de aanpak van geweld en racisme in de samenleving. Op de samenwerking met de Raad van Europa aan het gezamenlijke project "Combating Hate Speech in Sport" kan worden voortgebouwd om innovatieve benaderingen te ontwikkelen voor het aanpakken van haatzaaiende uitlatingen in de sport, ook online. Erasmus+ kan ook bijdragen tot de bevordering van inclusie, gelijkheid en non-discriminatie via de sport. De huidige regeling voor samenwerking tussen de Europese

⁵⁰ Zie de aanbeveling van de Raad over "Trajecten naar succes op school".

⁵¹ Verordening (EU) 2021/817 (PB L 189 van 28.5.2021, blz. 1).

⁵² Verordening (EU) 2018/1475 van 2 oktober 2018 tot vaststelling van het rechtskader van het Europees Solidariteitskorps.

⁵³ De Commissie heeft bijvoorbeeld, via het Erasmus+-programma, financiering verstrekt voor het project "Football History for Inclusion" dat werd gecoördineerd door de Europese vereniging van geschiedenisopleiders, in samenwerking met onder andere de Anne Frank Stichting, het voetbalmuseum van Eintracht Frankfurt en de Roemeense voetbalbond. Dat project had tot doel hulp te bieden aan opleiders die getuige zijn van gevallen van uitsluiting en die hun leerlingen willen helpen om zinvolle gesprekken over inclusie aan te gaan en sociale en burgerschapscompetenties te ontwikkelen aan de hand van de geschiedenis van het voetbal.

⁵⁴ Richtsnoeren voor leerkrachten en onderwijsactoren inzake het aanpakken van desinformatie en het bevorderen van digitale geletterdheid via onderwijs en opleiding — <https://op.europa.eu/nl/publication-detail/-/publication/a224c235-4843-11ed-92ed-01aa75ed71a1/language-nl>

⁵⁵ De bestrijding van haat door middel van kwaliteitseisen voor digitale onderwijsinhoud moet een van de thema's zijn bij de opvolging van de recentelijk goedgekeurde aanbeveling van de Raad over de succesfactoren voor digitaal onderwijs en digitale opleiding van 23 november 2023.

⁵⁶ Dit is een van de lessen die kan worden getrokken uit de voorbereidende actie "Culture for Health" (2021-2023) van de EU.

Commissie en de Europese voetbalbond⁵⁷ vormt een kader voor de bevordering van gelijkheid, diversiteit en inclusie, waarbij alle vormen van discriminatie worden bestreden en wordt onderstreept op welke wijze voetbal kan bijdragen tot de bestrijding van racisme en antisemitisme in Europa⁵⁸.

Kunst en cultuur spelen ook een cruciale rol bij de bevordering van verdraagzaamheid en de instandhouding van de dialoog in democratische, pluriforme en open samenlevingen. Het verslag “Culture and Democracy – the evidence”⁵⁹ van 2023 van de Commissie illustreert hoe kunst en cultuur zorgen voor meer verdraagzaamheid, empathie voor mensen met een andere achtergrond, solidariteit en sociale cohesie bij de burger en kunnen helpen om het aantal haatmisdrijven terug te dringen. Het bevat feitenmateriaal uit een Italiaans onderzoek uit 2022⁶⁰ waaruit de samenhang blijkt tussen een toename van de culturele consumptie met 1 % en een afname van het aantal haatmisdrijven met 20 %.

Het programma **Creatief Europa** zorgt ervoor dat belemmeringen worden weggenomen en bindt de strijd aan met stereotypen in de Europese samenleving. In het kader van het project zal een initiatief worden opgezet ter ondersteuning van **een prijs voor een bijzonder project op het gebied van Joods cultureel erfgoed**, teneinde een beter en meer begrip te kweken van Joods cultureel erfgoed.

Kunst en cultuur kunnen ook een belangrijke rol vervullen bij **burgerschapsvorming**. Het **EU-werkplan voor cultuur 2023-2026**⁶¹ beoogt de ontwikkeling van sectoroverschrijdende synergieën tussen scholen, culturele organisaties, het maatschappelijk middenveld en andere actoren om het transformatieve potentieel van cultuur voor het versterken van de democratie te benutten⁶². Momenteel verzamelt de Commissie concrete voorbeelden van en kennis over het tot stand brengen van doeltreffende, op de burger gerichte synergieën tussen scholen en culturele actoren. De resultaten zullen met belanghebbenden en de lidstaten worden gedeeld ter ondersteuning van hun inspanningen om de burgerschapsvorming van leerlingen, hun bewustzijn en hun bereidheid om op te treden tegen vooroordelen, extremistische commentaren, complottheorieën en ideologieën die aanzetten tot discriminatie en haat, te verbeteren⁶³.

Een van de mogelijkheden om het bewustzijn te verhogen is door gebruik te maken van **herdenkingsdagen**, waar vervolgens verder aandacht aan kan worden besteed via de media, op scholen en universiteiten, door politieke organisaties en anderen om aan te geven hoe belangrijk het is om haat te bestrijden. Er moet meer worden gedaan om bestaande momenten van herdenking effectiever te benutten. Daarbij kan worden gedacht aan de Internationale Herdenkingsdag voor de Holocaust (27 januari), de Herdenkingsdag van de Roma-Holocaust

⁵⁷ Regeling voor samenwerking tussen de Europese Commissie en de Europese voetbalbond (UEFA) ([C\(2022\) 3721 final](#)).

⁵⁸ Een voorbeeld is het project “Football for UNITY 2.0”, gefinancierd uit het Fonds voor asiel, migratie en integratie van de EU, dat door de UEFA-stichting voor kinderen zal worden uitgevoerd. In dit project wordt de populariteit van voetbal benut en zal het platform van het EK voetbal voor mannen 2024 (Euro 2024) worden gebruikt om discriminatie te bestrijden en de sociale inclusie van vluchtelingen te bevorderen.

⁵⁹ *Culture and Democracy – the evidence. How citizens’ participation in cultural activities enhances civic engagement, democracy and social cohesion. Lessons from international research.*

⁶⁰ Denti, D., Crociata, A., & Faggian, A. (2022). “Knocking on Hell’s door: dismantling hate with cultural consumption”, in het *Journal of Cultural Economics*, blz. 1-47.

⁶¹ [Resolutie van de Raad over het EU-werkplan voor cultuur 2023-2026](#) (PB C 466 van 7.12.2022, blz. 1).

⁶² De meerjarige werkplannen voor cultuur vormen een leidraad voor beleidssamenwerking op EU-niveau tussen de lidstaten en de Europese Commissie op het gebied van cultuur.

⁶³ Dit proces wordt beschreven in het jaarlijks werkprogramma 2024 voor de uitvoering van het programma Creatief Europa: <https://culture.ec.europa.eu/nl/resources/creative-europe-annual-work-programmes>

(2 augustus), de Internationale Dag voor de Uitbanning van Rassendiscriminatie (21 maart), de Internationale Dag voor de Bestrijding van Haatuitingen (18 juni) en de Internationale Dag tegen Homofobie, Transfobie en Bifobie (17 mei). Hoe groter en beter zichtbaar het engagement is en hoe meer verschillende gemeenschappen erbij betrokken zijn, hoe krachtiger de boodschap is die van dergelijke evenementen uitgaat. Het Europees Parlement en de Raad kunnen ertoe bijdragen dat er meer aandacht aan dergelijke herdenkingen wordt besteed.

In het kader van de EU-strategie ter bestrijding van antisemitisme zal de Commissie herdenkingsdagen voor de Holocaust bevorderen in scholen, universiteiten en instellingen voor beroepsonderwijs en -opleiding. Daarnaast is zij bezig met het opzetten van een netwerk van plaatsen “waar de Holocaust heeft plaatsgevonden”, in samenwerking met lokale gemeenschappen.

De Commissie zal:

- steun verlenen aan acties voor het organiseren van **opleidingen voor journalisten** over de naleving van medianormen, met inbegrip van het herkennen van haatzaaiende uitlatingen en het blootleggen van vooroordelen in verslaggeving;
- zich in het kader van **Erasmus+ en het Europees Solidariteitskorps 2024** richten op de bevordering van inclusie en diversiteit en de bestrijding van discriminatie en haat;
- werk maken van het project “**Culture and Democracy Study and Peer-Learning**” om scholen en culturele actoren te helpen bij het bevorderen van de burgerschapsvorming van leerlingen wat betreft verdraagzaamheid, diversiteit en democratie;
- het project met **Unesco en de OVSE** voor het aanpakken van antisemitisme via onderwijs, uitbreiden tot alle lidstaten;
- steun verlenen aan onderzoeksprojecten ter bestrijding van haatmisdrijven en haatzaaiende uitlatingen via het EU-kaderprogramma voor onderzoek en innovatie, **Horizon Europa**⁶⁴;
- voortbouwen op het gezamenlijke project met de Raad van Europa “**Combating Hate Speech in Sport**”;
- een nieuwe prijs in het leven roepen uit hoofde van **Creatief Europa**, gericht op het behoud van het Joodse culturele erfgoed;
- zich intensiever inzetten voor de **bewustmakingsacties in het kader van de strategie ter bestrijding van antisemitisme**, met inbegrip van het netwerk van jonge Europese ambassadeurs, het netwerk van plaatsen die te maken hebben met de Holocaust, alsook een nieuw onderzoekscentrum opzetten en de financiering verhogen⁶⁵.

- *Bescherming van de democratie tegen haat*

Uitingen van haat vormen niet alleen een gerichte bedreiging voor individuen en gemeenschappen, maar ondermijnen de samenleving als geheel en brengen de grondvesten van onze democratieën in gevaar. **Desinformatie, waaronder buitenlandse informatiemaniplulatie en inmenging, is vaak bedoeld om polarisatie en haat aan te wakkeren.** Tijden van sociale en geopolitieke spanningen kunnen worden misbruikt om meer

⁶⁴ Met ingang van 2024 zullen uit Horizon Europa onderzoeksprojecten voor de bestrijding van haatzaaiende uitlatingen, zowel online als offline, worden gefinancierd.

⁶⁵ De Commissie heeft de financiering die in 2024 beschikbaar is voor het herdenkingsonderdeel van het CERV-programma verhoogd tot 12 miljoen EUR, onder meer voor projecten voor het herdenken van de Holocaust en het tegengaan van verdraaiing van de feiten over de Holocaust, bijvoorbeeld door archieven en getuigenissen van overlevenden van de Holocaust te digitaliseren.

desinformatie te verspreiden, wat de laatste weken duidelijk het geval is, met de betrokkenheid van buitenlandse actoren. Het doel ervan is om een evenwichtig narratief te verdringen, om te polariseren en te radicaliseren, door te proberen de inspanningen te ondermijnen van de vele mensen binnen de Joodse en moslimgemeenschappen, alsook van de bevolking als geheel, die willen laten zien dat zij onvoorwaardelijk kiezen voor vrede, respect en een bestaan naast elkaar.

De bescherming van de democratieën van Europa tegen de gevaren en schadelijke gevolgen van desinformatie en informatiemanipulatie en inmenging, met name door buitenlandse actoren, is een strategische prioriteit geworden voor de EU. Onder de paraplu van het actieplan voor Europese democratie⁶⁶ hebben de Commissie en de hoge vertegenwoordiger een reeks maatregelen ontwikkeld om desinformatie aan te pakken.

Er is ook een reeks initiatieven genomen om de verantwoordingsplicht van aanbieders van onlineplatforms te vergroten⁶⁷. In het bijzonder bestaat een belangrijk element van de **digitaledienstenverordening in de verplichting voor zeer grote onlineplatforms om de risico's van desinformatie te beoordelen en te beperken**. Dit komt nog bovenop de gevestigde en versterkte **praktijkcode betreffende desinformatie**, een flexibel instrument dat de ondertekenaars, met inbegrip van alle belangrijke onlineplatforms, ertoe verbindt snel op risico's te reageren in samenwerking met het maatschappelijk middenveld, waaronder plaatselijke initiatieven, en de autoriteiten⁶⁸.

Een snelle reactie wordt vergemakkelijkt door situationeel bewustzijn en een **strategische communicatierespons op desinformatie**, door gebruik te maken van het netwerk tegen desinformatie van de Commissie en het systeem voor snelle waarschuwingen dat wordt beheerd door de Europese Dienst voor extern optreden, waardoor contactpunten van de lidstaten en EU-instellingen worden verbonden, alsook in de context van verkiezingen met het Europees samenwerkingsnetwerk voor verkiezingen. Het gaat hierbij om actieve ontkrachting en gerichte campagnes (uitgebreid om iets te doen aan buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging, met inbegrip van desinformatie over COVID-19 en de illegale Russische agressie tegen Oekraïne), en een alomvattende en voortdurende gerichte reactie op specifieke incidenten. Sterkere ondersteuning van factcheckers heeft ook een grote invloed op desinformatie. **De Commissie en de hoge vertegenwoordiger zullen de acties tegen desinformatie opvoeren en steun verlenen aan onafhankelijke factcheckers, die een belangrijke rol spelen bij het reageren op desinformatie**. Dit omvat steun voor gewone mensen die digitaal vrijwilligerswerk doen, door het beschikbaar stellen of verder ontwikkelen van opensource-instrumenten, waaronder AI-instrumenten, om hen in staat te stellen haatzaaiende uitlatingen en desinformatie doeltreffender te bestrijden.

De Commissie zal het bewustzijn en de naleving stimuleren door **intensivering van de contacten met de ondertekenaars van de praktijkcode en het netwerk van het Europees**

⁶⁶ COM(2020) 790 final. Er komt een herziening van de acties uit hoofde van het actieplan voor Europese democratie.

⁶⁷ Andere belangrijke initiatieven omvatten het onlangs overeengekomen voorstel over transparantie van politieke reclame, dat duidelijke regels over de transparantie en doelgroep van politieke reclame bevat, en het voorstel ingevolge de Europese verordening mediavrijheid waardoor, na de vaststelling ervan, effectievere redactionele vrijheid en onafhankelijkheid van aanbieders van mediadiensten wordt gewaarborgd.

⁶⁸ De komende verordening betreffende politieke reclame zal voorzien in gemeenschappelijke normen inzake transparantie op grond waarvan een onderscheid kan worden gemaakt tussen politieke reclame en andere inhoud, alsook boodschappen kunnen worden geïdentificeerd die gericht zijn op het vormen van politieke meningen en besluiten. De verordening zal ook paal en perk stellen aan misbruik van persoonsgegevens voor de verspreiding van politieke reclame.

Waarnemingscentrum voor digitale media (EDMO) om de capaciteit van hun factcheckers te vergroten. Snelle inhoudsmoderatie is cruciaal voor een doeltreffende respons. De contacten zullen worden gebruikt om belangrijke belanghebbenden te herinneren aan de bestaande regels en om nog meer steun te krijgen voor de bestrijding van desinformatie. Het is de bedoeling om EDMO te gebruiken als onafhankelijke intermediair die het werk kan organiseren tussen de platforms en betrouwbare flaggers en andere deskundigen. Dit draagt bij tot de snelle en doeltreffende moderatie en verwijdering van gemarkeerde desinformatie-inhoud (en soms de identificatie van potentieel illegale inhoud).

De EU kan gebruikmaken van een reeks reeds getroffen maatregelen, waaronder het instrumentarium voor buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging. Gerichte programma's voor publieke diplomatie met jonge opiniemakers/jugdambassadeurs in het Midden-Oosten en Noord-Afrika zullen worden gebruikt om het bereik te vergroten. Een bestaand project ter bevordering van een Arabisch factcheckersnetwerk zal worden verlengd met het oog op de verdere ontwikkeling van factcheckplatforms en de software waarmee platforms buitenlandse inmenging en haatzaaiende uitlatingen kunnen opsporen.

De Commissie bereidt een reeks initiatieven over de “Verdediging van de democratie” voor ter ondersteuning van gemeenschappelijke EU-normen bij de aanpak van specifieke bedreigingen en de bevordering van inclusieve betrokkenheid en participatie van burgers in onze democratieën, voortbouwend op het Europees actieplan voor democratie. Een wetgevingsvoorstel zou voorzien in de invoering van gemeenschappelijke normen inzake transparantie en verantwoordingsplicht in de interne markt voor belangenbehartigingsactiviteiten bedoeld om het besluitvormingsproces in de EU te beïnvloeden en uitgevoerd namens derde landen. De voorstellen zullen ook aanbevelingen over inclusieve en veerkrachtige verkiezingen omvatten met maatregelen om misleidende of haatzaaiende inhoud te voorkomen en om een respectvolle democratische omgeving te bevorderen door betrokkenheid en participatie van burgers.

Onafhankelijke journalistiek is essentieel voor burgers om gefundeerde besluiten te kunnen nemen en om desinformatie en haatzaaiende uitlatingen te kunnen bestrijden. Wereldwijd komt de onafhankelijke journalistiek echter steeds meer onder druk te staan⁶⁹. De EU blijft zich sterk inzetten voor de bescherming van onafhankelijke, hoogwaardige journalistiek in de hele wereld, met zowel krachtige als concrete **steun aan de onafhankelijke media**. Wereldwijd zijn er meerdere programma's opgezet om de onafhankelijke media te ondersteunen, te zorgen voor capaciteitsopbouw, de bescherming van journalisten te versterken en hun mogelijkheden voor professionele ontwikkeling te bieden. Binnen de EU en mondiaal bestaan er specifieke programma's met een totaalbedrag van meer dan 180 miljoen EUR aan steun over de afgelopen vijf jaar. De EU biedt ook specifieke bescherming aan onafhankelijke journalisten die gevaar lopen⁷⁰ en beschermt lokale inclusieve democratische ruimte in het digitale tijdperk⁷¹.

De Commissie zal:

- de steun aan **factcheckers** opvoeren, onder meer door te onderzoeken op welke wijze AI kan helpen bij het herkennen van desinformatie, met het risico om aan te zetten tot haat;

⁶⁹ Volgens het verslag *Freedom in the World* van 2023 (van Freedom House) is mediavrijheid een van de indicatoren die in de afgelopen 17 jaar het meest achteruit is gegaan. Tegenwoordig woont maar liefst 85 % van de mensen in een land waar de mediavrijheid in de afgelopen vijf jaar is verslechterd (bron: VN).

⁷⁰ Onder andere via het mechanisme ProtectDefenders.eu.

⁷¹ Onder andere via een partnerschap met Denemarken over het initiatief voor een digitale democratie.

- een nieuwe reeks voorstellen doen voor de verdediging van de democratie, waaronder een voorstel voor geharmoniseerde normen inzake transparantie en verantwoordingsplicht voor belangenbehartigingsactiviteiten bedoeld om het besluitvormingsproces in de EU te beïnvloeden en uitgevoerd namens derde landen.

De EU zal:

- het project inzake een **Arabisch factcheckersnetwerk** verlengen met het oog op de verdere ontwikkeling van factcheckplatforms en de software waarmee platforms buitenlandse inmenging en haatzaaiende uitlatingen kunnen opsporen;
- steun verlenen aan gerichte programma's voor publieke diplomatie met jonge opiniemakers/jugendambassadeurs in het Midden-Oosten en Noord-Afrika om het bereik te vergroten in de strijd tegen alle vormen van haat, met inbegrip van antisemitisme, en om van buiten de EU afkomstige informatie aan te pakken.

4. IN VERSCHIEDENHEID VERENIGD TEGEN HAAT

“Als we ons doel willen bereiken, laten we onszelf dan versterken met het wapen van kennis en laten we onszelf beschermen met eenheid en samenhang.”

Malala Yousafzai — Nobelprijswinnaar

Gelijkheid en non-discriminatie zijn kernwaarden van elke democratie. Zij vormen de basis om ervoor te kunnen zorgen dat alle mensen, ongeacht wie zij zijn, zonder angst kunnen samenleven. De EU wil een samenleving opbouwen waarin elk mens dezelfde kans heeft om zich te ontplooiën, vrij is om uitdrukking te geven aan zijn individualiteit, zijn mening te geven, zijn godsdienst te beoefenen en lief te hebben wie hij wil. De bevordering van een dergelijke samenleving is een krachtig middel om bescherming te bieden tegen haat.

In 2019 werd in een enquête van het Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (FRA) de vrees onderstreept dat **discriminatie op grond van seksuele gerichtheid**, genderidentiteit of -expressie en geslachtskenmerken in de EU toenam. Eén op de tien lhbtï-respondenten (11 %) had in de vijf jaar voorafgaand aan 2020 te maken gehad met fysiek of seksueel geweld vanwege het lhbtï-zijn. Het aantal gevallen van geweld lag nog hoger bij transgender (17 %) en interseksuele (22 %) respondenten⁷². **Geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld** komen bijzonder veel voor in de EU. Uit gegevens blijkt dat in de EU één op drie vrouwen te maken heeft gehad met geweld tegen vrouwen⁷³ en één op vijf met huiselijk geweld⁷⁴. Wat de **Roma** betreft, werd in 2021 een positieve ontwikkeling in de bestrijding van door haat ingegeven intimidatie en geweld geconstateerd ten opzichte van eerdere bevindingen in 2016, maar er zijn geen echte verbeteringen te melden als het gaat om de bestrijding van discriminatie⁷⁵.

⁷² FRA-enquête (2020) *A long way to go for LGBTI equality: A long way to go for LGBTI equality* | Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten (europa.eu).

⁷³ FRA-enquête: *Violence against women: an EU wide survey* van 5.3.2014.

⁷⁴ Dit cijfer is gebaseerd op administratieve gegevens en omvat uitsluitend handelingen waarvan bij de autoriteiten melding is gemaakt. EIGE, databank met genderstatistieken, <https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs>, 2019.

⁷⁵ FRA-enquête (2021) *Roma in 10 European countries*, Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten.

Daarom stelt de Commissie gelijkheid en non-discriminatie centraal in haar agenda. De in 2020 en 2021 goedgekeurde **strategieën voor een Unie van gelijkheid**⁷⁶ voorzien in een alomvattende benadering om de omstandigheden te scheppen waarin iedereen kan leven, gedijen en slagen in de samenleving, ongeacht verschillen op grond van geslacht, gender, ras of etnische afstamming, godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele gerichtheid. Daartoe wordt in de strategieën de nadruk gelegd op het tegengaan van stereotypen, het bestrijden van structureel racisme en structurele discriminatie waar dat voorkomt en het aanpakken van het gebrek aan werkelijke gelijkheid in onze samenlevingen door middel van positieve actie.

Een cruciaal onderdeel van deze strategieën is de betrokkenheid van de lidstaten en het maatschappelijk middenveld met het oog op het vertalen van de doelstellingen op EU-niveau naar het nationale niveau, onder meer via nationale strategieën en actieplannen overeenkomstig de aangegane verbintenissen. De **groep op hoog niveau inzake non-discriminatie, gelijkheid en diversiteit** vormt een belangrijk forum voor de uitwisseling van goede praktijken en heeft als doel de ontwikkeling en uitvoering van beleidsmaatregelen en programma's ter bestrijding van discriminatie en ter bevordering van gelijkheid te verbeteren. Het EU-platform van diversiteitshandvesten helpt ook organisaties die zich vrijwillig willen inzetten voor de bevordering van diversiteit en gelijke kansen op de werkplek via de **Europese diversiteitshandvesten**.

Voor de bevordering van gelijkheid en de bestrijding van discriminatie is het ook cruciaal dat er EU-middelen beschikbaar worden gesteld en dat deze terecht komen bij degenen die ze het hardst nodig hebben. Daarom is het essentieel dat de **begunstigden van EU-middelen de EU-waarden eerbiedigen**.

Op grond van de horizontale randvoorwaarde inzake het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie moeten de lidstaten voorzien in doeltreffende mechanismen om ervoor te zorgen dat de programma's en de uitvoering daarvan conform zijn met het Handvest⁷⁷. Dit is een voorwaarde voor de vergoeding van de uitgaven in kwestie.

Het **systeem voor vroegtijdige opsporing en uitsluiting** van de Commissie biedt reeds de mogelijkheid om entiteiten die betrokken zijn bij de financiering van terrorisme of strafbare feiten in verband met terrorisme, uit te sluiten van financiële steun van de EU⁷⁸. Financiële steun aan begunstigden kan worden opgeschort, verlaagd of teruggevorderd in geval van ernstige schending van contractuele verplichtingen en passende maatregelen kunnen worden genomen in geval van een ernstige beroepsfout, met inbegrip van gevallen waarin de EU-waarden worden geschonden. Bovenal heeft de Commissie, ter versterking van het beginsel dat bij door de EU gefinancierde programma's de gelijkheidsbeginselen en het EU-recht in acht moeten worden genomen, voorgesteld "aanzetten tot discriminatie, haat of geweld" als nieuwe expliciete uitsluitingsgrond toe te voegen, in het kader van de herziening van het Financieel Reglement. De inachtneming van de EU-waarden maakt al deel uit van de

⁷⁶ De strategieën voor een Unie van gelijkheid: strategie voor gendergelijkheid 2020-2025 ([COM\(2020\) 152 final](#) van 5.3.2020); strategisch EU-kader voor gelijkheid, integratie en participatie van de Roma 2020-2030 ([COM\(2020\) 620 final](#) van 7.10.2020); Een Unie van gelijkheid: strategie voor gelijkheid van lhbtqi'ers 2020-2025 ([COM\(2020\) 698 final](#) van 12.11.2020); Een Unie van gelijkheid: EU-actieplan tegen racisme (2020-2025) ([COM\(2020\) 565 final](#) van 18.9.2020); strategie inzake de rechten van personen met een handicap 2021-2030 ([COM\(2021\) 101 final](#) van 3.3.2021). Deze zijn aangevuld met de EU-strategie ter bestrijding van antisemitisme en ter bevordering van het Joodse leven (2021-2030) ([COM\(2021\) 615 final](#) van 5.10.2021).

⁷⁷ Artikel 15 van Verordening (EU) [2021/1060](#) — verordening gemeenschappelijke bepalingen.

⁷⁸ Artikel 135 van Verordening (EU, Euratom) [2018/1046](#) — Financieel Reglement.

subsidieovereenkomst die elke begunstigde van EU-steun moet ondertekenen en de Commissie werkt aan richtsnoeren om duidelijker te omschrijven welke gevolgen schendingen van de EU-waarden hebben voor begunstigten. De Commissie is ook bezig met de uitrol van proefprojecten inzake de versterking van controles en verificatieprocedures voor begrotingsprogramma's in relevante uitgavegebieden met een grotere kans op het schenden of niet in acht nemen van de EU-waarden.

Even belangrijk is het om ervoor te zorgen dat niet-transparante **buitenlandse financiering** niet wordt gebruikt om de EU-waarden te ondermijnen. De EU blijft de illegale en kwaadwillige buitenlandse financiering van culturele, maatschappelijke en religieuze organisaties bestrijden. Transparantie en verantwoordingsplicht is het beste beschermingsmiddel tegen het potentieel van buitenlandse financiering om, al dan niet opzettelijk, meningen uit te dragen en handelwijzen aan te moedigen die in strijd zijn met onze democratische beginselen, grondrechten en mensenrechten⁷⁹. Daarnaast handhaaft de EU een sterk kader voor de bestrijding van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme.

De Commissie zal:

- doorgaan met de monitoring van en verslaglegging over de uitvoering van de **gelijkheidsstrategieën**. In 2024 omvat dit verslagen over de uitvoering van het EU-actieplan tegen racisme, de EU-strategie ter bestrijding van antisemitisme en ter bevordering van het Joodse leven en de strategie voor gelijkheid van lhbtq'ers 2020-2025;
- een herziene **geannoteerde subsidieovereenkomst** verspreiden waarin duidelijk wordt beschreven welke gevolgen begunstigten zullen ondervinden als zij de EU-waarden niet in acht nemen.

De Commissie verzoekt het Europees Parlement en de Raad:

- snel de onderhandelingen over het **Financieel Reglement** af te ronden met het oog op de verdere versterking van de bescherming van de EU-waarden en de financiële belangen van de Unie meer in het algemeen.

De Commissie roept de lidstaten op om:

- de toezeggingen na te komen die zijn gedaan in de conclusies van de Raad over de bestrijding van racisme en antisemitisme⁸⁰, met name om nationale actieplannen en/of strategieën te ontwikkelen en de juridisch niet-bindende werkdefinities van antisemitisme en van ontkenning en verdraaiing van de feiten over de Holocaust van de Internationale Alliantie ter Herinnering van de Holocaust te gebruiken.

5. SAMENWERKING MET DE VOORNAAMSTE BELANGHEBBENDEN

“Alleen kunnen we zo weinig; samen kunnen we zoveel doen.”

Helen Keller — Amerikaanse schrijfster en voorvechtster voor de rechten van personen met een handicap

⁷⁹ Voorstel voor een herschikking van het Financieel Reglement ([COM\(2022\) 223 final](#)).

⁸⁰ [Conclusies van de Raad over de bestrijding van racisme en antisemitisme](#) van 2.3.2022.

Het volledige potentieel van de verschillende initiatieven op EU-niveau kan alleen ten volle worden bereikt als alle lidstaten, alle gemeenschappen en zoveel mogelijk maatschappelijke organisaties erbij worden betrokken. Dit geldt met name voor de reeds lang bestaande inzet van de EU voor gelijkheid, met specifieke initiatieven om gelijke rechten te bevorderen en de deelname van gemarginaliseerde groepen aan alle aspecten van onze samenleving te vergemakkelijken.

De aanpak van de Commissie om het EU-draagvlak te vergroten via coördinatoren voor de bestrijding van antisemitisme en de bevordering van het Joodse leven, voor de bestrijding van moslimhaat en de onlangs in het leven geroepen coördinator voor racismebestrijding, heeft een belangrijke rol gespeeld bij het versterken van de betrokkenheid van belanghebbenden. Dit zal nu worden **opgevoerd met een expliciet mandaat** voor iedere coördinator. In het mandaat wordt hun aanwijzing als gezant vastgelegd en worden hun taken omschreven, onder meer met betrekking tot specifieke door de EU gefinancierde projecten, alsook om het potentieel van EU-beleid ter bestrijding van haat, zowel online als rechtstreeks, te maximaliseren⁸¹. De mandaten zullen ook jaarlijkse verslagen over trends, goede praktijken en beleidsresultaten omvatten. Het onderhouden van nauwe contacten met tal van organisaties vormt een belangrijk onderdeel van de taken, met inbegrip van basisorganisaties die bijdragen tot de bevordering van respect en begrip en de ondersteuning van de mobilisatie van de hele samenleving voor de bevordering en bescherming van de waarden en fundamentele beginselen van de EU.

De EU-agentschappen, en met name het **Bureau van de Europese Unie voor de grondrechten** (FRA), verschaffen belangrijke input voor maatregelen op EU-niveau. Het verzamelen en analyseren van gegevens, waaronder betrouwbare en vergelijkbare gegevens over gelijkheid⁸², is noodzakelijk voor een sterkere bewustwording van en een beter inzicht in de huidige bedreigingen. Een andere belangrijke taak van FRA bestaat in de ondersteuning en monitoring van nationale actieplannen over antisemitisme, racismebestrijding, gelijkheid, inclusie en deelname van de Roma en gelijkheid van lhbtq'ers. De Commissie zal onderzoeken op welke wijze FRA maximaal tot de inspanningen van de EU kan bijdragen om haat te bestrijden en om een gemeenschappelijke methode vast te stellen voor de registratie van antisemitische incidenten.

Religieuze verenigingen kunnen krachtige actoren zijn voor en tussen gemeenschappen. De **dialogo krachtens artikel 17 tussen de EU-instellingen en kerken, religieuze verenigingen en levensbeschouwelijke en niet-confessionele organisaties** biedt een beproefd forum om verschillende religies samen te brengen. In het licht van de toenemende bezorgdheid over religieuze onverdraagzaamheid is het werk van de dialoog krachtens artikel 17 zelfs nog belangrijker, aangezien een kader voor het vinden van manieren om de verdraagzaamheid te vergroten en respect voor religieuze en niet-confessionele gemeenschappen te bevorderen, gerechtvaardigd kan zijn.

Tot slot heeft het externe optreden van de EU ook tot doel om het bewustzijn van het belang van diversiteit te bevorderen en haat te bestrijden. Een van de **programma's in partnerlanden** ter bevordering van gelijkheid, inclusie en respect voor diversiteit die door de EU worden ondersteund en door het maatschappelijk middenveld worden uitgevoerd in

⁸¹ Dit werk vereist ook de inzet van de coördinator van de Commissie voor de dialoog tussen de Europese Commissie en kerken, religieuze verenigingen en gemeenschappen, en levensbeschouwelijke en niet-confessionele organisaties zoals bepaald in artikel 17 VWEU.

⁸² Hiertoe werkt de Commissie samen met FRA bij de coördinatie van de werkzaamheden van de subgroep gegevens over gelijkheid van de groep op hoog niveau inzake non-discriminatie, gelijkheid en diversiteit.

belangrijke partnerlanden, is het programma Europa in de wereld – mensenrechten en democratie⁸³.

De bestrijding van haat is van mondiaal belang en internationale samenwerking is geboden. Terwijl het in eerste instantie onze verantwoordelijkheid is om binnen de EU haat te bestrijden en de mensenrechten te beschermen, hebben wij ook een verantwoordelijkheid voor en een belang bij het versterken van het externe optreden van de EU op dit gebied. Alle strategieën voor een Unie van gelijkheid en de EU-strategie ter bestrijding van antisemitisme omvatten specifieke acties om op mondiaal niveau te werken aan de bestrijding van haat en discriminatie. De EU is een van de actiefste mondiale spelers op multilateraal niveau, zoals de VN en de Raad van Europa, wat betreft het bevorderen van de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging⁸⁴, met een specifieke speciale gezant voor de bevordering van de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging buiten de EU. Via dialogen en acties in partnerlanden werkt de EU ook samen met partnerregeringen, lokale belanghebbenden, organisaties uit het maatschappelijk middenveld en religieuze actoren. Door nauw samen te werken met degenen die verantwoordelijk zijn voor de bevordering van rechten op mondiaal, regionaal en nationaal niveau⁸⁵ worden de geloofwaardigheid en de doeltreffendheid van het EU-optreden binnen en buiten de Unie versterkt: de Commissie en de hoge vertegenwoordiger zullen hun betrokkenheid en netwerken op alle niveaus versterken door gebruik te maken van diplomatieke activiteiten van de EU, concrete acties en externe partnerschappen. De aansluiting van de EU bij de Internationale Alliantie ter Herinnering van de Holocaust maakt het mogelijk om nauwer samen te werken aan het bestrijden van ontkenning van de Holocaust en het tegengaan van racisme, vreemdelingenhaat en antisemitisme.

Tot slot nemen de **EU-instellingen**, hun werkplekken en hun personeel de hoogste normen in acht bij de aanpak van discriminatie en de bestrijding van haat. Dit is een belangrijke prioriteit van de Commissie en het bijgewerkte actieplan voor diversiteit en inclusie 2023-2024 zal fungeren als focus voor intern beleid op het gebied van personeelszaken, ethiek en communicatie.

De Commissie zal:

- **gezanten** voorzien van een expliciet mandaat om de coördinatie te verdiepen, onder meer via specifieke door de EU gefinancierde projecten, en om het potentieel van EU-beleid ter bestrijding van haat, zowel online als rechtstreeks, te maximaliseren;
- op 19 december 2023 krachtens artikel 17 een **speciale bijeenkomst over een interreligieuze dialoog** organiseren.

⁸³ Gezamenlijke mededeling betreffende het EU-actieplan inzake mensenrechten en democratie 2020-2024 ([JOIN\(2020\) 5 final](#) van 25.3.2020). Een nieuwe oproep tot het indienen van voorstellen gericht op de bevordering van vrijheid van godsdienst en levensovertuiging staat nu open voor aanvragen — [Oproepen tot het indienen van voorstellen en aanbestedingen \(europa.eu\)](#).

⁸⁴ Zie ook het actieplan van Rabat betreffende het verbod op het uitdragen van haat op grond van nationaliteit, ras of godsdienst.

⁸⁵ Bijvoorbeeld de speciale VN-rapporteur voor vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, de commissaris voor de mensenrechten van de Raad van Europa en zijn speciale vertegenwoordiger inzake antisemitische, anti-islamitische en andere vormen van religieuze onverdraagzaamheid en haatmisdrijven.

6. CONCLUSIE

“Het pijnlijkst voor het slachtoffer is niet de wreedheid van de onderdrukker, maar het stilzwijgen van de omstander.”

Elie Wiesel — Nobelprijswinnaar, overlevende van de Holocaust

De EU is ontstaan uit de vastbeslotenheid om zich na de oorlog te verenigen rond de waarden die de kern vormen van een inclusieve, diverse en democratische samenleving. Met twee oorlogen in ons nabuurschap en terwijl wij dagelijks merken dat verdeeldheid bij ons thuis en in onze gemeenschappen wordt binnengebracht, moet Europa laten zien dat zij vastbesloten is die waarden te eerbiedigen en te bevorderen.

Begin 2024 zal de Commissie een conferentie op hoog niveau over de bestrijding van haat organiseren met hooggeplaatste deelnemers die betrokken zijn bij de strijd tegen haat en discriminatie. Zij zal **een pan-Europese ruimte van dialoog en verzoening** openstellen, teneinde het mogelijk te maken om van haat en verdeling over te gaan tot een gezamenlijk genot van onze Europese waarden van gelijkheid en respect voor de mensenrechten en de menselijke waardigheid. Met dit doel zal de Commissie op Europees niveau ook burgers uit de hele EU, met name jongeren, bijeenbrengen met besluitvormers, deskundigen en leden van de sterkst getroffen gemeenschappen. Deze Europese dialogen voor verzoening moeten leiden tot aanbevelingen over het slaan van bruggen in gefragmenteerde gemeenschappen en het motto van de EU om “in verscheidenheid verenigd” te leven, waarmaken. De Commissie zal de lidstaten aanmoedigen om op nationaal niveau en daarbuiten soortgelijke dialogen te organiseren.

Haat is in de Europese Unie en wereldwijd onaanvaardbaar. Politici en prominenten, maar ook burgers uit alle lagen van de bevolking, moeten bereid zijn op te staan en zich uit te spreken. Wij mogen er geen twijfel over laten bestaan dat wij niet alleen vastberaden zijn om onze waarden te verdedigen, maar ook om alles te doen wat in onze macht ligt om die waarden in de praktijk te brengen. De bescherming van mensen die het gevaar lopen met haat te worden geconfronteerd, is van essentieel belang om onze samenleving en onze manier van leven te beschermen. Door samen op te treden, kan de EU een krachtig blok vormen om blijk te geven van deze vastberadenheid, om alle Europeanen op te roepen in verzet te komen tegen haat en zich uit te spreken voor gelijkheid, inclusie en respect.